

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta (VNS 6/2017 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Kaisa Oksanen, valtioneuvoston kanslia
- kehitysjohtaja Tiina Tikka, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Ilkka Turunen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- professori Olli Kangas, Kansaneläkelaitos
- erikoissuunnittelija Kirsi-Marja Lehtelä, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- pääjohtaja Antti Koivula, Työterveyslaitos
- johtaja Seija Ilmakunnas, Palkansaajien tutkimuslaitos
- toimitusjohtaja Vesa Vihriälä, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- yliaktuaari Marianne Keyriläinen, Tilastokeskus
- professori Matti Pohjola, Aalto-yliopisto
- professori Pertti Haapala, Tampereen yliopisto
- filosofian tohtori, dosentti Anu Järvensivu, Tampereen yliopisto
- johtava asiantuntija Tuomo Alasoini, Innovaatiorahoituskeskus Tekes
- ekonomisti Heikki Taulu, Akava ry
- lainopillinen asiamies Mikko Nyssölä, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- tutkimusasiantuntija Riitta Juntunen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- työmarkkinajohtaja Janne Makkula, Suomen Yrittäjät ry
- työllisyyspoliittinen asiantuntija Leila Kurki, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- asiantuntija Perttu Jämsén, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- valtiotieteen tohtori Arja Haapakorpi
- professori Martti Mäntylä

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- professori Seppo Koskinen

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko työn murroksesta ja suomalaisen työn tulevaisuudesta on kaksiosainen. Nyt käsiteltävänä oleva ensimmäinen osa perustuu tutkijoiden laatimaan selvitykseen (Kohti jaettavaa ymmärrystä työn tulevaisuudesta, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 33/2017) sekä useisiin kymmeniin työpajoihin, seminaareihin ja keskustelutilaisuuksiin. Selonteko on tulevan valmistelun asialista sekä ehdotus niistä ilmiöistä ja asioista, joihin Suomen tulisi tarttua, jotta työn murrokseen sopeutuminen ja mahdollisuuksien hyödyntäminen tapahtuisivat suomalaisten yhteisten arvojen ja tavoitteiden mukaisesti. Myöhemmin valmisteltavassa selonteon toisessa osassa tullaan pureutumaan työn murroksen politiikkakysymyksiin, päätöksentekotarpeisiin ja ratkaisuvaihtoehtoihin.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on käsitellyt työn tulevaisuuden kysymyksiä eri yhteyksissä, muun muassa kestävän kehityksen globaalia toimintaohjelmaa (Agenda 2030) koskevasta valtioneuvoston selonteosta (VNS 1/2017 vp) antamassaan lausunnossa (TyVL 1/2017 vp). Siinä valiokunta kiinnitti huomiota muun muassa työelämän ja työn tekemisen muutoksiin varautumisen tärkeyteen ja korosti sitä, että digitalisaation, robotisaation ja tekoälyn sekä alusta- ja jakamistalouden näkökulmien haasteineen ja mahdollisuuksineen tulee tulevina vuosina olla mukana kaikessa työelämän kehittämisessä. Valiokunnan esille nostamat asiat ovat keskiössä nyt käsiteltävänä olevassa tulevaisuusselonteossa.

Muuttuvan työn tarkastelu on tärkeää, mutta edessä olevaa muutosta ei voi tarkastella pelkästään työn murroksen näkökulmasta, sillä työn muutos koskettaa yhteiskuntaa suuresti. Iso kysymys on, miten turvata kansalaisten hyvän elämän edellytykset monimutkaistuvassa maailmassa.

Valiokunta tunnistaa tulevan työn ennustamisen vaikeuden, mutta tuo seuraavassa esille eräitä muutosvoimia ja suuntia sekä niiden vaikutuksia työelämään ja yhteiskuntaan. Tulevaisuusselonteossa esitettävien näkemysten perustaksi tarvitaan jäseneltyä arviota muutosten ajureista ja niiden ennakoitavissa olevista työmarkkinavaikutuksista. Muutoin ne uhkaavat jäädä keskenäänkin irrallisiksi siten, että niiden varaan ei voida rakentaa systemaattisia yhteiskuntapoliittisia toiminta- ja varautumismalleja.

Työn murros

Valiokunta toteaa, että edes tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden keskuudessa ei ole vakaata "jaettavaa ymmärrystä" teknologian ja muiden muutosajureiden vaikutuksista tulevaisuuden työhön. Muutostekijöiden aikajänteitä tarkastelemalla voidaan todeta, että teknologialla on ollut merkittäviä vaikutuksia jo nyt. Tästä ovat esimerkkeinä muun muassa mobiili-internet, pilvipalvelut ja koneiden kasvanut laskentateho. Tulossa olevia merkittäviä muutoksia aiheuttavia tekijöitä ovat muun muassa big data, ohjelmistorobotit, lohkoketjut, esineiden internet, joukkoistaminen ja alustatalous. Myöhemmin tulevina vuosina työn sisältöjä muuttavat muun muassa tekoäly, koneoppiminen, kehittynyt robotiikka, autonominen liikenne, bioteknologia ja genomiikka. Ennusteiden mukaan työtä tulee katoamaan, syntymään ja säilymään, ja lähes kaikkien ammattialojen työn tekemisen tavat tai sisällöt tulevat muuttumaan teknologisen kehityksen myötä.

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

Murroksen nopeutta emme tiedä. Valiokunta korostaa, että tulevaisuuden hahmottaminen ja siihen valmistautuminen edellyttävät huolellista ennakkointia, jota Suomessa jo tehdäänkin. Työn tekemisen tapojen muutoksia ennakoitaessa on tärkeää huomata yrittäjämäisen työn lisääntyminen. Esimerkiksi itsensä työllistäjien määrän lisääntyminen on ollut merkittävimpiä 2000-luvun muutostrendejä suomalaisilla työmarkkinoilla. Kehityskulun epävarmuuden lisäksi tärkeää on hahmottaa mahdollisten muutosten mittakaava ja aikajänne. Jopa erittäin merkittävät työn muutokset ovat mahdollisia jo nykyisin työelämässä mukana olevien työurien aikana. Pidentyneiden työurien vuoksi sopeutuminen muutoksiin tapahtuu entistä harvemmin eläköitymisen myötä, ja nopean muutosvauhdin takia yhä useampi meistä joutuu kohtaamaan isojaakin muutoksia työuransa aikana. Yksilön kyky ja halu oppia uutta on koetuksella, mutta uuden omaksumisen taidot ovat yhä tärkeämpiä.

Työmarkkinoiden polarisaatiolla tarkoitetaan työn murroksessa käydyssä keskustelussa ilmiötä, jossa palkkajakauman keskivaiheen ammattiryhmissä työskentelee entistä harvempi ja palkkajakauman ala- ja yläpään ammattiryhmissä vastaavasti suhteellisesti useampi. Tällaista työmarkkinoiden polarisoitumista on havaittu kaikissa kehittyneissä maissa, myös Suomessa. Supistumiskierteeseen joutuneiden ammattien tehtäväkuville on ollut tyypillistä rutiininomaisuus ja toisto, joita tietokoneet ovat voineet korvata. Esimerkkeinä näistä ovat suorittavan tason toimistoammatit ja tehtaiden kokoonpanotehtävät. Palkkajakauman ala- ja yläpäässä on ollut vähemmän mahdollisuuksia korvata työpanosta informaatioteknologialla. Esimerkiksi henkilökohtaisissa palveluissa korvattavuuden esteenä on näille tehtäville tyypillinen kasvokkain kohtaamisen tärkeys, ja korkeamman taitotason tehtävissä informaatioteknologian hyödyntäminen on usein pikemminkin täydentänyt kuin korvannut ammattiosaamista.

Teknologian vaikutuksia arvioitaessa on tärkeää pohtia sitä, mitä pitää tehdä, jotta työn laadullinen sisältö monipuolistuu kehityksen myötä. Valiokunta korostaa, että työn katoamisen sijasta merkityksellisempää on pohtia työn sisältöjen ja tekemisen tapojen muutoksia sekä kehityksen suomia mahdollisuuksia. Digitaalisesti laajentuva työ tulee muokkaamaan ja uusintamaan olennaisesti kaikkia ammatteja ja työtehtäviä, mutta eri tavoin.

Muun muassa alustatalouden työ haastaa perinteisen työsuhteisen työn, koska siinä hylätään ajatus tiettyä työsuoritusta pysyvämmästä suhteesta teettäjän ja tekijän välillä. Alustojen ansaintamallit ja työn suorittajien korvausten perusteet vaihtelevat suuresti. Huomionarvoista on, että vaikka ilmiö on Suomessa pieni, se ei ole marginaalinen. Monet alustat on perustettu hiljattain, ja nuoret aikuiset käyttävät alustojen mahdollisuuksia yleisemmin kuin varttunut väki. Alustat mataloittavat myös kasvavan eläkeläisryhmän mahdollisuutta osallistua satunnaisesti työmarkkinoille. Tulevaisuudessa alustojen merkitys ansainnan mahdollisuutena tullee olemaan nykyistä suurempi.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että alustojen työoikeudellisessa sääntelyssä on paljon epäselvyyksiä. Tekijän ja teettäjän tai tekijän ja alustan välille ei välttämättä katsota muodostuvan työsuhdetta. Tähän liittyviä kiistoja ratkotaan parhaillaan tuomioistuimissa. Ongelmana on myös se, että alustalla työtehtäviä tarjoava ei aina maksa työnantajamaksuja.

Työnantaja-työntekijä-yrittäjäsuhteen muutos, työn sisältöjen muutos ja työn uudelleenmäärittely haastavat koko työpolitiikan sisällön, ennen kaikkea työlaainsäädännön kehittämisen ja työ-

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

markkinaosapuolten roolit. Työelämää koskeva lainsäädäntömme on uudistettu 1990-luvulla vastaamaan aikansa tarpeita perustuen pitkälti siihen, että töitä tehdään kiinteässä työpaikassa ja tiettyinä aikoina. Valiokunta pitää tärkeänä ryhtyä selvittämään, miten työlainsäädäntömme saatetaan vastaamaan työn muutoksiin niin, että työn syntymistä voidaan helpottaa ja samalla turvata työntekijän vähimmäissuojat. Työlainsäädännön uudistamista tulee käsitellä työn murrosta koskevassa valtioneuvoston tulevaisuusselonteon toisessa osassa. Valiokunta esittää, että tulevaisuusvaliokunta ehdottaa asiasta kannanottoa. (*Valiokunnan kannanottoesitys*)

Valiokunta toteaa, että työlainsäädäntömme rakentuu monilta osin EU-oikeuden varaan, ja monissa kysymyksissä EU-oikeus asettaa reunaehdot lainsäädännön uudistamiselle. Työmarkkinoiden toimintamekanismeihin vaikuttavat työlainsäädännön ohella myös esim. sosiaaliturvan ja verotuksen lainsäädäntö, joita käsitellään seuraavassa luvussa. Tulevaan sopeutumisen kannalta on tärkeää, että lainsäädännön kokonaisuus tukee työpaikkojen syntymistä ja työllistymistä.

Sosiaaliturvan uudistaminen ja sen rahoitus pohjan turvaaminen

Selonteon mukaan "säännöllinen ansiotyö ei kokonaan katoa tulevaisuudessa, mutta sen rinnalle tulee monenlaisia työnteon ja toimeentulon hankkimisen malleja. Tällöin turvaverkkoja ei enää viriteta suhteellisen suoraviivaisen toimeentulojärjestelmän heikkojen kohtien varalle, vaan mitä erilaisimpien ja muuttuvien tilanteiden varalle." Valiokunta toteaa, että työstä ja sen muutoksesta ei voida puhua sosiaaliturvajärjestelmästä irrallaan ja samalla kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointivaltion ylläpitäminen perustuu korkeaan työllisyysasteeseen. Työn murros tulee vaikuttamaan resurssien keräämisen logiikkaan sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Yksilölliset tavat järjestää toimeentuloa perinteisestä palkansaaja-yrittäjämäärittelystä poikkeavalla tavalla tulevat jatkossa lisääntymään.

Sosiaalietuusjärjestelmässä jo nykyisellään on vaikea tunnistaa hybridimäisiä työn organisoimisen tapoja, joissa henkilöllä saattaa olla useampia osa-aikaisia työsuhteita, ja näiden lisäksi hän saattaa työskennellä esimerkiksi itsenäisenä ammatinharjoittajana tai palkansaajana digitaalisten palvelualustojen välityksellä. Henkilöllä saattaa olla myös muun muassa työttömyys- ja sairauslomajaksoja sekä välillä toimeentulotuen tarvetta. Eri tilanteita varten on muodostettu omat etuutensa, jotka määräytyvät eri tavoin. Tästä johtuen järjestelmä on kansalaisen näkökulmasta vaikeaselkoinen. Tilanne on ongelmallinen jo nyt, ja se on sitä lisääntyvissä määrin työn muuttuessa yhä monimuotoisemmaksi. Valiokunta pitää sosiaaliturvajärjestelmän selkeyttämistä välttämättömänä ja toteaa, että sitä tulee käsitellä selonteon toisessa osassa. Valiokunta esittää, että tulevaisuusvaliokunta ehdottaa asiasta kannanottoa. (*Valiokunnan kannanottoesitys*)

Keskeinen kysymys on, miten tulevaisuudessa turvataan oikeudenmukainen hyvinvointivaltion rahoittaminen vero- ja vakuutusmaksuvaroilla, jos työn muutoksen johdosta merkittävä osa vaihdannasta tapahtuu ohi perinteisen yritystoiminnan ja palkkatyön. Kattava rahoitus pohja julkispalvelujen ja sosiaaliturvan ylläpitämiseksi on turvattava. Verolainsäädäntöä tulee uudistaa siten, että se ottaa huomioon alustatalouden ja muut uudet tavat tehdä työtä tai ansaita. Kansallisella tasolla on luotava toimiva neuvottelumekanismi alustojen kanssa yhteisten pelisääntöjen luomiseksi. Tärkeää on myös EU-tasolla tehtävä yhteistyö eri lähteistä tulevien tulojen kattavaksi huomioinniksi. Valiokunta painottaa julkispalvelujen ja sosiaaliturvan kattavan rahoitus pohjan

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

jan turvaamisen käsittelemistä selonteon toisessa osassa ja esittää, että tulevaisuusvaliokunta ehdottaa asiasta kannanottoa. (*Valiokunnan kannanottoesitys*)

Valiokunta kiirehtii reaaliaikaisen tulorekisterin kattavaa käyttöönottoa siten, että siihen saadaan mukaan kaikki tulolajit, kuten esimerkiksi pääomatulot. Näin eri tulomuodot olisivat samassa järjestelmässä ja etuusjärjestelmä voitaisiin rakentaa sen hyödyntämisen ympärille.

Palkkatyön ja yrittäjyyden lisäksi yhteiskunnassa on muutakin toimeliaisuutta, esimerkiksi palkatonta työtä kotitalouksissa, vapaaehtoistyötä kolmannella sektorilla ja jakamistaloutta. Tällaiseen toimintaan osallistuu niin työssäkäyviä ja työttömiä kuin eläkkeelle siirtyneitä kansalaisia. Tämä jää BKT:n ulkopuolelle, mutta on keskeinen tekijä niin talouden kuin sosiaalisenkin hyvinvoinnin luomisessa. Valiokunta pitää hyvänä, että selonteossa haastetaan työn laajaan ymmärrykseen ja että se kannustaa käsittelemään myös jatkotyöskentelyssä ei-vaihtosuhteisen toiminnan merkitystä työn tulevaisuuden ja siihen liittyen talouden ja yhteiskunnan näkökulmasta.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Selonteossa yhdenvertaisuus ja tasa-arvo on tuotu esille tavoitteina, mutta niiden merkitystä työn murroksen ja tulevaisuuden kannalta ei käsitellä. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta tähdentää, että selonteon jatkotyössä yhtenä lähtökohtana tulee olla kansalaisten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon tarkastelu. Valiokunta esittää, että tulevaisuusvaliokunta ehdottaa asiasta kannanottoa. (*Valiokunnan kannanottoesitys*)

Työn murros on yhdenvertaisuuden näkökulmasta haasteellinen, koska muutokset koskettavat eri ihmisryhmiä eri tavalla. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät eivät saa vaikuttaa mahdollisuuksiin päästä koulutukseen ja saada työtä ja palveluja. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan viranomaisten täytyy kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen. Valiokunta tähdentää valmisteilla olevien asioiden yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia. Yhdenvertaisuutta koskevat kysymykset tulevat esille esimerkiksi palvelualan muutoksissa, joissa palveluja siirtyy yhä enemmän kansalaisten ja asiakkaiden itsensä hoidettaviksi sekä alustatalouden aikana lähes jokaisen mahdollisuudeksi myydä osaamista tai tuotteita. Tällöin on ratkaistava, miten huolehditaan ja valvotaan, että palvelut ovat yhdenvertaisesti kaikkien käytettävissä.

Sukupuolten segregaatio on suomalaisilla työmarkkinoilla poikkeuksellisen vahva. Siten työn muutoksen seuraukset kohdentuvat sukupuolittain tarkasteltuna todennäköisesti hyvin eri tavoin. Monet suorittavan työn tehtävät esimerkiksi tehtaissa ovat miesvaltaisia. Toisaalta on naisvaltaisia aloja, kuten kaupanmyyjät ja hoitoala. Näillä aloilla työtehtäviä tulee teknologian käyttöön oton myötä häviämään tai muuttumaan. Uudelle alalle ja aivan toisenlaiseen työkuulttuuriin siirtyminen vastavirtaan tätä segregaatiota voi olla haasteellista paitsi erilaisten osaamisvaatimusten vuoksi myös siksi, että työ on myös vahva identiteetin määrittäjä. Näihin tilanteisiin varautuminen edellyttää etukäteen tehtävää arviointia ja toimenpiteiden suunnittelua. Valiokunta painottaa sukupuolivaikutusten tarkastelun ja arvioimisen sekä niiden perusteella tehtyjen toimenpide-ehdotusten merkitystä selonteon toisessa osassa.

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

Liikkuvuuden lisääntyminen yhdessä ammattien polarisoitumisen kanssa synnyttää painetta myös työmarkkinoiden entistä vahvempaan etniseen jakautumiseen. Tällainen kehitys ei ole toivottavaa sen paremmin yksilön kuin kansantaloudenkaan näkökulmasta. Etnistä jakautumista on ehkäistävä työn murroksessa turvaamalla kaikille yhtäläiset mahdollisuudet työmarkkinoilla.

Osaamisen turvaaminen elinikäisen oppimisen periaatteella

Tulevan työn muutoksen tietämisen vaikeudesta huolimatta todennäköistä on, että syntyvä työ tulee vaatimaan toisenlaista osaamista kuin se, jota katoavasta työstä vapautuu. Työn murros ja epävarmuus tulevista muutoksista asettavat haasteen oikean osaamisen turvaamiselle ja yksilön selviytymiselle. Koulutusjärjestelmän muutokset ovat hidassaikutteisissa verrattuna nopeasyklisiin taloudellisiin suhdanteisiin. Työelämän osaamistarpeiden määrällisessä ja laadullisessa ennakoinnissa katsotaan aina pitkälle tulevaisuuteen. Tutkintoon johtava koulutus kestää useita vuosia, ja tutkinnon suorittaneet siirtyvät työelämään vasta 5—8 vuoden kuluttua siitä, kun koulutustarjonnasta on päätetty. Erityisesti nuorten peruskoulutusta on arvioitava yleensä 10—15 vuoden aikajänteellä, mutta aikuisten lisä- ja muuntokoulutuksessa aikajänne voi olla lyhyempikin.

Koulutuspolitiikka on tärkeimpiä keinoja, joilla huolehditaan siitä, että kansalaisilla, työntekijöillä, yrityksillä ja julkisella sektorilla on käytössään inhimilliset voimavarat, jotka edistävät kykyä sopeutua muutoksiin. Osaaminen on vahva turva muutoksissa pärjäämiselle.

Kansainvälisten vertailujen perusteella Suomella on erinomaiset mahdollisuudet saavuttaa etulyöntiasema tekoälyn ja digitalisaation hyödyntämisessä yhteiskunnan ja ympäristön kannalta kestäväällä tavalla. Suomen vahvuuksia ovat PISA-kolhuista huolimatta edelleen hyvätaasoiset peruskoulun oppimistulokset ja keskimäärin hyvä koulutustaso. Suomi on kuitenkin menettämässä osaamiseen perustuvaa kilpailuetuaan. Koulutustason nousu on pysähtynyt, ja Suomi on vajonnut koulutustasovertailuissa OECD-maiden keskikastiin.

Taloustieteilijät ovat monissa kannanotoissaan korostaneet, että osaamistaso ja innovaatiokyky ovat ratkaisevan tärkeitä tuottavuuskehityksen ja elintason kohottamismahdollisuuksien kannalta. Tuottavuuden kasvu perustuu osaamiseen, innovaatioihin ja voimavarojen ohjautumiseen kulloinkin tuottavimpiin käyttöihin. Suomen tuottavuuskehitys on viime vuosina ollut huonoa verrattuna tärkeisiin kilpailijamaihin.

Työelämän tarpeita ja hyvän elämän edellytyksiä ajatellen liian moni nuori on pelkän perusasteen koulutuksen varassa. Tämä on pulmallista, sillä työmarkkinoilla osaamisvaatimusten kasvu ja muutokset jatkuvat. Koulutustasoon liittyvät erot työllistymisessä ovat suuria. Perusasteen koulutuksen varassa olevien työllisyysaste on 2000-luvulla edelleen laskenut, kun muilla koulutusasteilla se on pysynyt ennallaan. Vain perusasteen koulutuksen saaneiden työllisyysaste oli 43 % vuonna 2015. Samana vuonna keskiasteen tutkinnon suorittaneilla työllisyysaste oli 67 %, alemman korkeakoulututkinnon suorittaneilla 81 % ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla 86 %. Nämä erot selittävät osin tuloeroja. Korkeakoulutuksen tuottama taloudellinen hyöty kehittyneissä maissa, kuten Suomessa, on kasvanut. Tätä on selitetty sillä, että työmarkkinatarve on kasvanut nopeammin kuin osaamistarjonta.

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

Selonteossa osaamiseen liittyvät huolenaiheet sivuutetaan melko lyhyesti. Siinä todetaan: "Nykyistä osaamista ylläpitämällä tuskin kuitenkaan pystytään vastaamaan tulevaisuuden kompleksisen yhteiskunnan ja työn haasteisiin. Vaikka lähtökohdat Suomessa ovat hyvät, merkkejä osaamisperustan murenemisestä on tunnistettu." Valiokunta painottaa, että selonteon toisessa osassa osaamis- ja koulutustason nostamiseen onkin kiinnitettävä erityistä huomiota.

Valiokunta pitää tärkeänä, että tulevaisuusselonteon jatkotyössä käsitellään koulutusta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Koulutusjärjestelmää ei ole hyvä uudistaa irrallisina osina, vaan sitä tulee kehittää kokonaisuutena, jonka tavoitteena on ehyt jatkumo varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen ja aikuiskoulutukseen saakka. Yleissivistävän koulutuksen tulee antaa vahva pohja jatko-opintoihin siirtymiseksi ja ammatillisen peruskoulutuksen perusosaaminen työelämään. Opetuksessa on kiinnitettävä huomiota myös uuden oppimisen taitoihin, sillä osaamisen päivittämistä ja muuttamista tulee tarvitsemaan lähes jokainen työuransa aikana. Koulutusjärjestelmän tulee antaa joustavat mahdollisuudet paikata osaamista tarvittavilta osin ilman, että osaamisen päivittämiseksi tulisi aina suorittaa uusi tutkinto. Valiokunta tähdentää, että koulutusta tulee käsitellä selonteon toisessa osassa, ja esittää, että tulevaisuusvaliokunta ehdottaa asiasta kannanottoa. (*Valiokunnan kannanottoesitys*)

Valiokunta toteaa, että huomiota on hyvä kiinnittää myös koulutusjärjestelmän ulkopuolella, esimerkiksi harrastuksissa, järjestötoiminnassa ja vapaaehtoistyössä, hankitun osaamisen merkitykseen. Työelämään kohdistuvien muutosten lisäksi teknologia luo uusia mahdollisuuksia myös osaamisen kehittämiseen, kuten itsenäiseen ajasta ja paikasta riippumattomaan verkko-opiskeluun. Virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelta saatu osaaminen jää usein piiloon, koska toimivia keinoja sen näkyväksi tekemiseen ei juurikaan ole.

Oppimista tapahtuu myös työpaikoilla. Valiokunta korostaa, että sen mahdollisuudet tulee ottaa käyttöön. Työ tulee organisoida siten, että se mahdollistaa oppimisen. Tärkeää on myös se, että työnantajat huolehtivat henkilöstöjensä osaamistarpeisiin vastaamisesta ja että se tehtäisiin työnantajille entistäkin houkuttelevammaksi esimerkiksi verolainsäädännön nykyistä vahvemmin sitä tukemalla.

Tulevaisuudessa työn tekijöiden, sekä palvelussuhteessa että ilman sitä toimivien, osaamiseen tulee kuulumaan tietojen ja tekniikoiden hallitsemisen lisäksi yhä enemmän sosiaalisia ja itsensä johtamisen taitoja sekä valmiutta uuden oppimiseen ja kykyä huolehtia omasta hyvinvoinnistaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että näihin seikkoihin kiinnitetään huomiota koulutuksessa ja sen tarpeen ennakoinnissa.

Lopuksi

Satavuotias Suomi on pystynyt saavuttamaan ainutlaatuisen hyvinvoinnin tason, joka on syntynyt tehdystä työstä ja tuottavuuden kasvusta. Matkan varrella on ollut useita isoja muutoksia, joista on selvitty. Siten tulevaisuusselontekoa tehtäessä on hyvä katsoa myös taaksepäin. Meneillään oleva tietotekniikan kehitys tulee edellisten muutosten tapaan järjestämään uudestaan yhteiskunnan instituutioita ja niiden välisiä suhteita.

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

Muutoksen hallittu eteneminen edellyttää luottamusta ja näköalaa tulevaisuudesta. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että yhteiskunnassa käydään arvokeskustelua, johon kaikki otetaan mukaan. Teknologia luo toimivat mahdollisuudet laajalle yhteiselle keskustelulle. Se mahdollistaa myös kansalaisten näkemyksiin perustuvan jatkuvan datan keräämisen. Yhteinen vuoropuhelu ja kokemus kuulluksi tulemisesta on yksi tapa antaa mahdollisuuksia valmistautua tulevaan muutokseen ja helpottaa siihen sopeutumista. Tärkeää on huolehtia siitä, että emme ainoastaan sopeudu, vaan että meillä on sen lisäksi myönteinen ilmapiiri uuden luomiseen ja tulevaisuuteen vaikuttamiseen.

On hyvä tunnistaa, että teknologiakaan ei ole hallitsematon luonnonvara, vaan sen käyttöönottoa ja soveltamista säätelee ihminen. Ihmiset pärjäävät omannäköisessään työssä ja yhteiskunnassa, jonka tavoitteen asettamiseen ja instituutioiden rakentamiseen he ovat saaneet osallistua. Yhteisellä keskustelulla ja vahvalla osaamisella Suomella on hyvät edellytykset olla työn murroksen johtava muutosmaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Eduskunta edellyttää, että työn tulevaisuutta koskevan valtioneuvoston selonteon 2. osan valmistelussa hallitus ottaa huomioon:

- 1. työlainsäädännön uudistamistarpeen siten, että sääntelyssä huomioidaan meneillään olevat ja tulevat työn muutokset, ja siten, että se helpottaa työn tekoa ja siitä sopimista sekä turvaa työntekijän vähimmäissuojan,*
- 2. sosiaaliturvan lainsäädännön uudistamistarpeen siten, että sen perusteella muodostuu selkeä ja ymmärrettävä etuusjärjestelmä, joka huomioi muun muassa työn muutoksesta ja työurien aikaisista vaihtelevista elämäntilanteista johtuvat tuen tarpeet,*
- 3. julkispalvelujen ja sosiaaliturvan ylläpitämisen edellyttämän rahoituspohjan turvaamisen ja sen toteuttamiseksi tarvittavan lainsäädännön, kuten verolainsäädännön, uudistamisen tarpeen arvioimisen ja toteuttamisen,*
- 4. tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnin työn muutoksen tarkastelussa,*
- 5. koulutuksen kokonaisvaltaisen kehittämisen elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti työ- ja elinkeinoelämän sekä yksilöiden osaamistarpeiden turvaamiseksi.*

Valiokunnan lausunto TyVL 12/2017 vp

Helsingissä 22.11.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tarja Filatov sd
varapuheenjohtaja Heli Järvinen vihr
jäsen Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Reijo Hongisto sin
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Jaana Laitinen-Pesola kok
jäsen Rami Lehto ps
jäsen Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Eero Suutari kok
jäsen Matti Torvinen sin
jäsen Juhana Vartiainen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen